

treårsavtal vid försäljning av smågrisar vilket var helt förkastligt. Det hände för mycket under en treårsperiod, vilket utgjorde en stor pris och marknadsrisk. Ett sätt för Hugo att hantera denna sorts risk är att skriva ettårsavtal, där nya prisförhandlingar sker varje år. Avtalet bygger på ett "gentleman's agreement". Det innebär en uppsägningsperiod på sex månader fast avtalet kan brytas tidigare om det är nödvändigt. Bästa sättet att hantera prisrisker vid försäljning av smågris är att sälja ofta och jämna volymer då svängningarna på marknaden inte påverkar utfallet lika markant, anser Hugo. Betalar den partner Hugo har kontrakt med idag för dåligt sker ett byte till en uppköpare som kan möta priset bättre. Dock är det viktigt att bygga upp och vårda relationen med sina affärspartner för att minska riskerna. Enligt Hugo finns det slakterier som erbjuder höga priser och sedan inte har möjlighet att fullfölja affären. Den risken är Hugo inte villig att ta.

Det som påverkar Hugos resultat i synnerhet är kostnaden för foder, vilket utgör en större risk än intäktssidan. "*Min risk bygger i större grad på kostnadssidan jämfört med intäktssidan, (Hugo, 2012)*". Trots att Hugo är självförsörjande till 85 % så påverkas han i hög grad av sojapriserna. Hugo kommer i framtiden försöka binda sojapriset för att minska risken för eventuella prisstegringar. Historiskt sett har sojapriset legat på 2,50 kronor, dock har priset fluktuerat till 5,50 kronor som högst. Därför anser Hugo att det är svårt att binda då han tror att priset kommer att återvända till den normala prissituationen. Hugos erfarenhet hittills säger att det rörliga priset är gynnsammaste i långa loppet. I förhållande till Hugos balans och resultaträkning utgör sojafodret inte en så stor andel. Det utgör dock en avgörande andel av marginalen. Hugo anser att riskexponeringen har ökat och det är otroligt viktigt att jobba med marginalen för att lyckas som grisproducent.

Hugo sålde stora delar av 2011-års spannmålskörd via ett torkavtal till lantmännen på grund av stora mängder regn vid skörd. Det innebar att Hugo vid senare tillfälle fick köpa in dyrt foder, vilket ledde till en ökad kostnad på 50 000 kronor per en månad. Hugo hanterar denna risk genom att behålla mer spannmål i lager, hyra in extra lagringskapacitet och köpa spannmål på rot för att trygga foderbehovet. I framtiden ska Hugo köpa in mer foderkoncentrat exempelvis vitaminer och protein för att blanda eget foder på gården. Ännu ett sätt för Hugo att hantera pris/marknadsrisk är att genom olika nyhetskanaler hålla sig uppdaterad.

Finansiell risk med riskhantering

Den finansiella risken har blivit mer påtaglig efter nyinvestering på 10,5 miljoner kronor för Hugo. Det ligger mer i Hugos natur att offensivt utveckla än att passivt förvalta. Hugo vill dock påpeka att han inte är villig att ta stora risker utan vill att kalkylerna ska vara välgrundade. Hugo är medveten om att belåningsgrad gentemot det egna kapitalet är högt, dock är han övertygad om att fastighetsvärdet är större än skulderna. Därför anser han att den finansiella risken är acceptabel.

Hugo har upplevt en pressad lönsamhet i företaget de senaste åren, vilket lett till likviditetsproblem. Hugo vill bygga upp en god likviditet i företaget för att kunna möta marknadens svängningar bättre och för att eliminera många av morgondagens risker. Detta är ett sätt att skapa god framförhållning och göra bra affärer. Expansion med fler grisplatser hoppas Hugo ska ge ett bra genomslag för företagets utveckling, konjunkturen ser positiv ut framöver med högre grispriser.

När Hugo startade nybyggnationen för två år sedan mer än dubblerades låneskulden i företaget. Detta skedde i samband med dåliga priser på smågrisar och att det var svårt att bli

av med dem. Nysatsningen anser Hugo kan delas upp i två steg, bygga upp nya stallbyggnader och därefter bygga upp en besättning. Att bygga upp en ny grisbesättning var svårare än vad Hugo hade räknat med. Efter två år har han ännu inte nått den besättningen som var tänkt från början.

Hugo har stor respekt för mjölkbönderna som befunnit sig i en likviditetskris under en längre tid. Det har även Hugo fått erfara de senaste två åren.

Person och humankopplad risk med riskhantering

Hugo anser att person och humankopplad risk är mycket större i företaget nu än det varit tidigare. Hugo är väldigt beroende av att ha duktiga medarbetare som sköter driften på gården, vilket han uttalat öppet så att de anställda ska förstå situationen. Grisbranschen har länge befunnit sig i kris, vilket försvårar processen att få in duktig folk i branschen. Hugo försöker vara en duktig arbetsledare så att han lyckas behålla sina anställda. Hugo hanterar risken med de anställda genom att ställa upp som praktikvärd åt elever ifrån lantbruksskolor. Hugo försöker visa upp sig som en potentiell arbetsgivare för sina framtida medarbetare. Hugo har tecknat försäkringar om det skulle inträffa honom och hans hälsa något. Hugo har betalat höga premier för en bra försäkring och om något inträffar är båda han själv och hans omgivning trygga. Hugo vill att gården ska utvecklas och då inga av hans barn är intresserade ser han gärna att en intresserad ungdom blir delägare i driften i framtiden.

Den största risken Hugo upplever i sitt företag är personalfrågan. Hugo anser det är otroligt viktigt att ha duktiga medarbetare för att lyckas med integrerad grisproduktion och nå sina utsatta produktionsmål. Hugo hanterar den person och humankopplade risken genom att vårda relationer och skapa möjligheter för de anställda att kunna utvecklas.

Institutionella risker med riskhantering

Hugo anser att tvärvillkoren är en påtaglig riskfaktor. Bidragssystemet innebär att lantbruksföretagen blir hårt utsatta för kontroller för att se om de lagstadgade kraven efterföljs. Då tvärvillkoren kräver en noggrann dokumentation av verksamheten kan missar lätt uppstå upplever Hugo. Det kan bli kostsamt då bidrag inte betalas fullt ut på grund av misstagen i dokumentationen. Hugo anser att om fokus ligger på detaljnivå finns det en viss institutionell risk. Vid ett helhetsperspektiv utgör istället det institutionella området inte någon större risk utan det handlar om att anpassa sin verksamhet.

Hugo anser att den största risken med regelverk och politiska åtgärder i negativ betoning är att det kväver entreprenörsanda och vilja att driva företag. *”Förr i tiden stod torparen med mössan i handen mot godsherren, idag mot länsstyrelsen, (Hugo, 2012)”*. Dessa risker hanterar Hugo genom att hålla sig uppdaterad genom nyhetskanaler, branschmöten och diskussioner med rådgivare.

Hugo har ingen dokumenterad riskhanteringsstrategi på gården, dock tas noteringar vid bokslut för att dra lärdom och hantera framtida risker på ett bättre sätt. Hugo funderar på att utveckla en gårdsstyrelse, där dokumentation sker på en högre nivå och för att nå företagets strategiska mål.

Hugo uppfattar sig själv som en riskavers individ. Hugo träffar duktiga företagare via förtroendeuppdrag vilket har gjort honom mer benägen till att ta risker. Genom diskussioner med andra duktiga företagare blev Hugo inspirerad och det är en av anledningarna till att han byggde nya stallar på gården för 10,5 miljoner kronor.

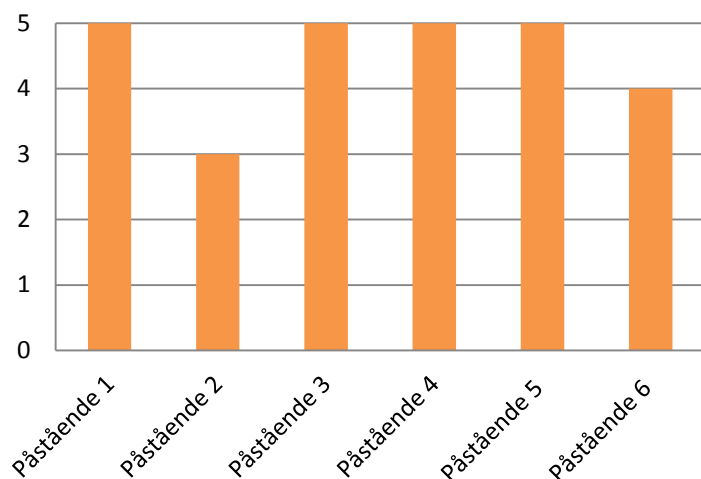
5.6 Smågrisproducent 2

Alexander Alexandersson är 44 år. Han har en verkstadsteknisk utbildning, 40 veckors jordbrukskurs och därefter driftledarkurs. Alexander driver idag smågrisproduktion med 220 suggor med egen rekrytering av gyltor. Han säljer smågrisar via ett mellangårdsavtal. Då verksamheten har investerat i en gårdsbutik 2010 slaktar han en del grisar för eget bruk till gårdsbutiken. Alexander producerar allt foder till grisarna själv. Växtodlingen består av 160 hektar, varav 30 hektar potatis och resterande del är stråsäd som blir foder till grisarna. Det ingår även lite skog i gården. År 2010 i samband med byggnationen av gårdsbutiken byggdes ett nytt kyllager till potatisen. En del av potatisen säljs i gårdsbutiken medan resten säljs för att användas som utsäde lokalt till en potatisgrossist Alexander är delägare i. Gårdsbutiken baseras i huvudsak av försäljning av egenproducerat griskött vilket har varit en relativt lyckad satsning. Det jobbar fem heltidsanställda inklusive Alexander i gårdens verksamhet. Företagsformen är en enskild firma. Efter gårdens nyinvesteringar i form av kyllager och gårdsbutik befinner sig företaget i förvaltningsfas.

Priset på produkterna är det centrala och förklaringen till varför resultatet varierar mellan åren. Det är framförallt priset på potatisen som fluktuerar vilket bidrar till variationen. Smågrisproduktion har varit väldigt utsatt åren 2010 och 2011 med för låga priser.

5.6.1 Riskattityd

Vid intervjutillfället fick Alexander svara på sex påståenden som är kopplat till hans uppfattning om risktagande som visas i figur 13. Påståenden 1-6 redovisas i bilaga 2.

Figur 13. Alexanders svar på påstående 1-6, på en skala 1-5 (instämmer ej – instämmer helt)
(Egen bearbetning)

Alexander instämmer till viss del med påstående 2 ”jag tar hellre det säkra före det osäkra”. Han instämmer helt med påstående 5 ”jag tycker om att ta risker i min verksamhet”.

5.6.1 Riskkällor med riskhantering

Produktionsrisk med riskhantering

Alexander anser att vädret utgör en stor risk i produktionen och det kommer bli en än större risk i framtiden, speciellt med stora mängder regn som kommer falla under höstarna. Detta medför att Alexander kommer odla grödor som kan tröskas tidigare. Alexander är väldigt beroende av halm till sina grisar, därför är det viktigt odla tidigare grödor som ökar chanserna att bärga halm till bra kvalitet.

En annan hög risk som Alexander anser är påtaglig i produktion är sjukdomstrycket. För några år sedan drabbades grisarna av PMWS (post weaning multisystemic wasting syndrome) vilket innebär att grisar i åtta till tolv veckors ålder tynar bort och till slut dör. Detta slog hårt mot Alexanders verksamhet. För ett tag sedan drabbades suggorna av en sjukdom som innebär att de kastade fostren, följderna av detta är hög smågrisdödlighet. Sjukdomstrycket har ökat betydligt de senaste åren vilket är otroligt svårt att styra över eller vara förberedd inför. Alexander har inte tecknat någon försäkring för denna typ av sjukdomar, han har dock en katastrof försäkring. Alexander poängterar att det är otroligt viktigt att jobba med marginalen för att lyckas som smågrisproducent. En mer avvärd gris kan vara skillnaden på vinst eller förlust, denna typ av risk har ökat markant.

Alexander byggde ett kyllager med gårdsbutik 2010 som ett led i att diversifiera sin verksamhet. Han ville minska risken att bli sårbar då andra grenar inom verksamheten går sämre. Ett mål med nyinvesteringen var att Alexander ville att gården skulle få mer liv. När Alexander byggde kyllagret byggdes det så att det kan användas inom fler områden än att bara vara potatislager. Alexander har redan hyresgäster till kyllagret då han inte har användning för det själv. Svinhusen är avskrivna och för spannmålshantering finns det ett stort externt intresse.

Pris/marknadsrisk med riskhantering

Alexander upplever att prisfluktuationerna har ökat vid inköp av insatsvaror och vid försäljning på avsaluprodukter, vilket är en ökad riskexponering. För några år sedan sålde han smågrisar för 600 kronor/smågris och foderspannmål köptes in för en krona/kg. Nu säljer Alexander en smågris för 700 kronor och fodret köps in för dubbla priset, vilket är en tydlig trend i verksamheten. Potatispriset fluktuerar kraftigt från år till år på en marknad som är känslig för import. Hög avkastning och överproduktion i övriga Europa leder till direkt sänkta priser. Alexander hanterar pris och marknadsrisk via ett mellangårdsavtal vid försäljning av smågris. Detta innebär att priserna är bättre än vad Alexander skulle fått vid försäljning på en öppen marknad. Potatiskyllager med gårdsbutik är ännu ett led i att hantera pris och marknadsrisk. Dels kan Alexander ta ut ett högre pris på egenproducerat griskött i gårdsbutiken, och han kan lagra potatisen under en längre tid och därefter sälja när marknaden erbjuder ett bättre pris.

Alexander anser att en kombination av fallande världsmarknadspriser på slutprodukter och höga kostnader för insatsvaror är den största risken som slår hårdast mot hans verksamhet.

Finansiell risk med riskhantering

Alexander anser att han tog en stor risk då han nysatsade och byggde kyllager med gårdsbutik samtidigt som smågrispriserna var låga. En pressad lönsamhet ifrån driften samt en ny finansiell ställning med hög belåning av nytt kapital leder till en finansiell press för företaget.

I efterhand hade aldrig Alexander vågat ta den risken han gjorde genom att bygga kyllagret om han hade kunnat förutspå hur smågrispriserna skulle utvecklas.

Alexander anser att skuldsättningsgraden till det egna kapitalet är väldigt högt. Alexander anser att han har investerat lite över sin egen kapacitet. Alexander anser dock att åkermarken är en stor trygghet vilket han anser kommer öka i värde snarare än att sjunka. Alexander anser att det är viktigt att ha en bra bank bakom sig i dessa situationer. 2011 var ett år med dålig skörd vilket innebar minskade intäkter med 500 000 kr. Ett efterföljande år med lika dålig skörd kan få ödesdigra konsekvenser för Alexander då den finansiella situationen redan är pressad.

Likt den finansiella ställningen i företaget har likviditeten varit pressad under en tid anser Alexander. Problemet med en pressad likviditet är att inköp av insatsvaror endast sker då denna tillåter det, vilket innebär att flexibiliteten att göra gynnsamma affärer försvinner i vissa fall. Den finansiella risken försöker Alexander hantera genom att vårda relationen med banken. Smågrisförsäljning och inköp av insatsvaror sker kontinuerligt för att bättre möta marknadens svängningar och minska risken för dalar eller toppar. Alexander försöker att öka likviditeten till en nivå som är godtycklig för hans företag vilket skulle innebära en mindre riskbild inför framtiden.

Human och personkopplad risk med riskhantering

Alexander anser att det finns en viss human och personkopplad risk i sitt företag. Ett exempel på detta är när en av hans anställda försvann abrupt från en dag till en annan, något Alexander aldrig trodde skulle inträffa honom. En förklaring till försvinnandet av den anställda kan ha varit att den finansiella pressen i företaget som var stor säsongen 2011. Det kan ha påverkat den anställda negativt, anser Alexander.

För att hantera den person och humankopplade risken anser Alexander att det är viktigt att vara en duktig arbetsledare. Detta ger en större möjlighet att behålla sina anställda under en längre tid. Det är viktigt att fler av de anställda kan varandras arbetsuppgifter anser Alexander, då blir inte bortfallet i produktion lika stor om någon skulle insjukna. Att vårda relationer är ett viktigt sätt att hantera den person och humankopplad risk både med människor på gården och utanför. En person och humankopplade risken som är väldigt svår att hantera är om det skulle inträffa Alexander något. Han hanterar även den human och personkopplade risken med diverse försäkringar för de människor som jobbar på gården.

Institutionell risk med riskhantering

Alexander anser att tvärvillkoren är en påtaglig faktor till risk. Bidragssystemet innebär att lantbruksföretagen blir hårt utsatta för kontroller för att se om de lagstadgade kraven efterföljs. Då tvärvillkoren kräver en noggrann dokumentation av verksamheten kan missar lätt uppstå. Detta kan bli kostsamt då bidrag inte betalas fullt ut på grund av misstagen i dokumentationen. Alexander anser att om fokus ligger på detaljnivå finns det en viss institutionell risk. Vid ett helhetsperspektiv utgör istället de institutionella delarna inte någon större risk utan det handlar om att anpassa sin verksamhet.

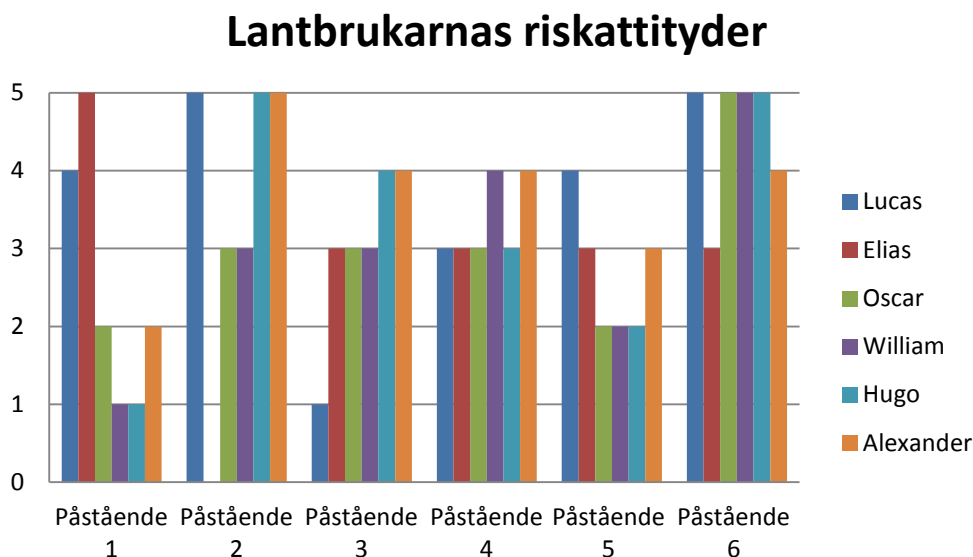
Alexander anser att den största risken med regelverk och politiska åtgärder i negativ betoning är att det kväver entreprenörsanda och vilja att driva företag. Dessa risker hanterar Alexander genom att hålla sig uppdaterad genom nyhetskanaler, branschmöten och diskussioner med rådgivare.

6 Analys och diskussion

Under denna rubrik analyseras och diskuteras det empiriska materialet utifrån studiens teoretiska ramverk och utifrån tidigare litteratur. Följande rubriker presenteras i kapitlet: lantbrukarnas riskattityder, riskkällor/domäner i lantbruket, riskhantering och slutligen en generell diskussion. Då endast sex lantbrukare har intervjuats kan inga generella slutsatser dras, dock kan vissa mönster påvisas utifrån studiens observationer.

6.1 Lantbrukarnas riskattityder

Under intervjutillfället ställdes sex påståenden kopplat till lantbrukarnas uppfattning om risktagande (se kapitel 4) i en så kallad "Likert statement scale" (Pennings & Smidts, 2000). Nedan i figur 14 visas en sammanställning över lantbrukarnas svar på påståenden 1-6 för att tydligare kunna analysera resultaten dem sinsemellan. Höga siffror på påståenden 1-3 karakteriseras av att lantbrukarna är mindre benägna att ta risk, höga siffror på påståenden 4-6 karakteriseras av att lantbrukarna är mer benägna att ta risk.

Figur 14. Sammanställning av lantbrukarnas svar till påstående 1-6, på skala 1-5 (instämmer ej – instämmer helt)

Lucas (spannmålsproducent 1) svar är lättast att tolka då han påvisar ett riskavert beteende över samtliga sex påståenden, höga siffror på påståenden 1-3 och låga siffror på påståenden 4-6. De andra lantbrukarna är mer svårtolkade då de anger svar som tyder på att de är riskbenägna inom vissa påståenden medan de är riskaverta inom andra. Weber et al (2002) påvisar i sina studier att risk är domänspecifik, vilket innebär att attityden skiljer sig åt inom olika domäner. Det kan vara en av förklaringarna till att lantbrukarna inom ett område är riskaverta och inom ett annat område riskbenägna. Dock ur diagrammet kan endast lantbrukarnas generella riskbild identifieras då påståendena inte är kategoriserade utifrån olika domäner, därför kan inte en domänspecifik attityd identifieras. Samt att endast sex respondenter ingår i studien så därför kan inga generella slutsatser dras.

Sammantaget påvisar respondenternas svar en riskavert (risknetrual) attityd. Enligt förväntad nyttoteori kan lantbrukarnas riskattityd förklaras genom olika nyttofunktioner (Barry, 1984; Weber & Millian, 1997). Lantbrukarnas riskaversa (neutrala) beteende kan förklaras av en

konkav nyttofunktion där marginalnyttan minskar. Detta innebär att flertalet av lantbrukarna i studien föredrar en åtgärd med en säker avkastning jämfört med en annan åtgärd där avkastningen är okänd. Generellt pekar litteraturen på att lantbrukare är riskaversa (Hardaker *et al*, 2004). Det som skiljer individers inställning till risk är utbildning, erfarenhet och ålder (Barry, 1984). Utifrån diagrammet ovan är det svårt att utläsa hur dessa faktorer påverkar risktagandet för lantbrukarna. Vid intervjuerna framkom det dock att ju äldre lantbrukarna blev ju färre risker var de villiga att ta, ”*jag är villig att ta stora risker i mitt företag tills jag är 45 år, efter det vill jag inte ta några risker, (Alexander, 2012)*”. Under intervjun framgick att även Lucas var mer riskbenägen när han var yngre. Erfarenhet är en annan faktor som påverkar risktagandet. De flesta lantbrukarna ansågs sig hantera risk på ett bättre sätt nu än innan efter mångårig erfarenhet, vilket instämmer med teorin. Detta gör att Elias ser risk mer som en möjlighet idag än vad han gjorde tidigare, dock under förutsättningar att han står på en stabil grund. Han ser möjligheten till att göra bättre affärer om priserna på marknaden fluktuerar i större utsträckning, vilket han ansåg tidigare utgjorde en stor risk. Elias, William, Hugo och Alexander har under den senaste femårsperioden investerat i stallar, kyllager för potatis med gårdsbutik och fastigheter vilket har krävt en stor satsning och även nytt kapital. Indikationer pekar på att de är villiga att ta risker trots att investeringen inte alltid uppfyllt lönsamhetskraven från driften. Detta innebär att en del av de personer som ingår studien tillhör den grupp av lantbrukare som är mer villig att ta risk. En av studiens svagheter är att endast sex personer intervjuats, vilket inte är en representativ grupp för att kunna dra några generella slutsatser (Brinkmann & Kvale, 2009).

Socioekonomiska och andra bestämningsfaktorer påverkar utslaget av riskattityder hos lantbrukare (Bond & Wonder, 1980). Dock är det svårt att fastslå relationer mellan dessa, speciellt i en fallstudie som denna. Komplexiteten i att undersöka riskattityder hos lantbrukare är hög och förbättringar i frågeformulären är väsentliga för att minska tolkningsfelen i studier och i studien (Pennings & Garcia, 2001). Alexander svarade ”instämmer helt” på påstående 3 ”*jag tycker inte om att ta risker när jag säljer mina produkter*”. Medan han svarade ”instämmer helt” på påstående 4 ”*när jag säljer mina produkter är jag villig att ta en högre grad av risk för att uppnå ett bättre ekonomiskt resultat*”. Påståenden är formulerade på olika sätt för att för att fånga upp samma resultat ifrån olika perspektiv, vilket kan leda till misstolkningar av respondenten.

6.2 Riskkällor/domäner i lantbruket

I det empiriska materialet presenteras lantbrukarnas perspektiv på risk och inom vilka områden de upplever att risken uppstår. Litteraturen har främst identifierat fem riskkällor (Hardaker *et al*, 2004; Baquet *et al*, 1997; Boehlje & Eidman, 1994) och därför analyseras det empiriska materialet utifrån de fem riskkällorna, se tabell 2 nedan. Tabellen presenterar vad för typ av risk lantbrukarna upplever i respektive riskkälla/domän. De röda/mörka (+) rutorna i figuren ska illustrera var den största risken upplevs och de gröna/ljusare (X) rutorna ska illustrera var den minsta risken upplevs av respektive lantbrukare.

Tabell 2. Lantbrukarnas upplevda riskkällor/domäner

Riskkällor	Spannmålsproducent 1	Spannmålsproducent 2	Mjölksproducent 1	Mjölksproducent 2	Grisproducent 1	Grisproducent 2
Produktionsrisk	Varierande väder (blötare höstar) som påverkar volym och kvalite på skörden. Osäkra mätinstrument vid invägning av spannmål.	Vädret (både möjlighet och risk). Diversifiering utgjorde en risk (svårt att bli duktigt på något).	Vädret påverkar foderkvalitè, extern störning i mjölkproduktionen (sjukdomsepidemi).	Vädret (problem att skörda majs pga blötare höstar), extern störning i mjölkproduktionen (sjukdomsepidemi). +	Intern och extern störning i grisproduktion (sjukdomsepidemi), oförutsedda händelser t ex maskinhaveri.	Vädret (blötare höstar) som påverkar volym och kvalitè på skörden, sjukdomstrycket ökat i grisproduktionen.
Pris/marknadsrisk	Kraftiga prisfluktationer på avsalu /insatsvaror.	Kraftiga prisfluktationer på avsalu/insatsvaror. Hantering av stora volymer. Prisfluktation ger möjlighet till fördelaktiga affärer.	Kraftiga prisfluktationer på insatsvaror. Kan ej påverka avräkningspriset. Hantering av stor mjölkvolym är påtaglig risk då det ger stora utslag ekonomiskt.	Utkonkurrerad av av billigare produktion från utlandet. Ännu kraftigare prisfluktationer insatsvaror och avsaluprodukter. Stora volymer.	Kraftiga prisfluktationer på avsalu/insatsvaror, framförallt på kostnadsidan. Liten marginal och stora volymer.	Prisfluktationer och riskerna har ökat vid inköp av insatsvaror, framförallt på foder. +
Finansiell risk	Ingen finansiell risk, försiktig vid investering.	Stora reala risken som företagare (kapitalkrävande fastighetsexpansion). Stundtals påfrestande soliditet och likviditet. +	Lönsamhetsproblem inom mjölkproduktionen som bidragit med likviditetsproblem.	Lönsamhetsproblem inom mjölkproduktionen som bidragit med likviditetsproblem. Kapitalkrävande.	Kapitalkrävande nyinvestering, låg soliditet. Lönsamhetsproblem (låg likviditet).	Kapitalkrävande nyinvestering, låg soliditet. Lönsamhetsproblem (låg likviditet).
Human och personkopplad risk	Egen ohälsa (största risk), få tag på personal vid arbetsintensiva perioder. +	Egen ohälsa (största risken). +	Egen ohälsa (största risken), skaderisk vid hantering av djur. +	Liten risk. X	Egen ohälsa och få tag på duktiga anställda till gården (proffs), största risken. +	Egen ohälsa, rädd att förlora human och personkopplad kunskap genom att folk slutar på gården .
Institutionell risk	Kväver entreprenörsandan, omedvetandet och ointresset från det politiska etablissemanget. X	Kväver entreprenörsandan, omedvetandet och ointresset från det politiska etablissemanget. X	Kväver entreprenörsandan, omedvetandet och ointresset från det politiska etablissemanget. X	55 svårföljda tvärvilkor. Kväver entreprenörsandan, omedvetandet och ointresset från det politiska etablissemanget. X	Tvärvilkor (kontroller), kväver entprenörsandan. X	Tvärvilkor (kontroller), kväver entprenörsandan. X

Produktionsrisk

Produktionsrisken har sitt ursprung i osäkerheten kring faktorer som ligger utanför lantbrukarens kunskap som denna inte kan påverka (Hardaker *et al*, 2004). Detta framgick tydligt i det empiriska materialet, vädret var exempelvis en faktor alla lantbrukare ansåg vara påtaglig produktionsrisk som inte går att styra över. Framförallt var det de blötare väderförhållanden som samtliga lantbrukarna ansåg utgöra en stor risk. Mjolkproducent 2, William, har haft problem de senaste åren med att skörda majs på grund av de regniga väderförhållandena. En följd av dåliga väderförhållanden resulterar i sämre kvalitet och volym vid skörd. Oförutsedda sjukdomar i animalieproduktionen upplever mjölk och grisproducenterna utgöra en stor produktionsrisk. William anser att det är den största risken i hans verksamhet. En förklaring är att han har en specialiserad mjölkproduktion, då enstaka störningar i produktionen slår ekonomiskt hårt mot verksamheten.

Pris/marknadsrisk

Insatsfaktorer och producerande produkter som leder till oberäkneliga förändringar i tillgång och efterfrågan är ursprunget till pris och marknadsrisk (Boehlje & Eidman, 1984). Samtliga lantbrukare upplever att prisfluktuation på insatsvaror och slutprodukter har ökat betydligt, framförallt på insatsvaror. Lite talar för en ökad stabilitet och riskexponeringen kommer troligtvis öka inom detta område (Svensson, 2008). Grisproducent 2, Alexander upplever att pris och marknadsrisk är den risk som är mest påtaglig för hans verksamhet. Båda grisproducenterna upplever att priset på insatsvaror fluktuerar i allt högre grad, framförallt fodret. Grisproducent 1, Hugo upplever att den stora risken ligger i kostnaden på insatsvaror i större utsträckning än på avsalu priset på slutprodukter. Anledningen till det är att kostnaden går att påverka i större grad än avsalu priset, vilket innebär att risken upplevs vara mer kopplad till lantbrukarnas eget ansvar. Storleksrationaliseringar på gårdsnivå innebär att gårdarna blir större fast färre (Björklund & Helmeferid, 2010). Gårdarna hanterar större volymer idag än vad de gjorde tidigare, vilket är ett led av att lantbruket har fasats in i en mer industriell sektor och börja mer och mer likna ett tillverkningsföretag (Boehlje & Lins, 2002). Lantbrukarna i denna studie upplever volymen som en påtaglig risk, då små prisförändringar leder till stora ekonomiska skillnader vilket påverkar företagets redan hårt pressade marginal.

Finansiell risk

Finansiell risk uppkommer på grund av att företagets olika delar måste finansieras (Hardaker *et al*, 2004). Spannmålsproducent 2, Elias upplever att den finansiella situationen är den reala och en av de största riskerna för småföretagare. Elias, Alexander, William och Hugo upplever att den finansiella risken spelar större roll än Lucas och Oscar, då dessa två inte expanderat i samma utsträckning som de första fyra. Weber *et al* (2002) menar att risk är domänspecifikt vilket kan förklaras genom att de olika lantbrukarna upplever risk olika trots samma riskbild. Finansiell risk har tre huvudområden (United States Department of Agriculture, 1997); tillgänglighet och kostnad för lånat kapital, stabila kassflöden för att kunna möta svängningar i tiden och förmågan att hålla ett ökat eget kapital. Samtliga lantbrukare upplever att de har för svaga och instabila kassflöden för att vara helt på den trygga sidan och kunna möta svängningar i tiden.

Human och personkopplad risk

De människor som arbetar på gården kan själva vara en källa till risk i gårdens verksamhet och lönsamhet (Hardaker *et al*, 2004). Flertalet lantbrukare i studien upplever human och personkopplad risk som den största. Det är framförallt lantbrukarnas egen ohälsa som utgör den största risken för verksamheten då de är den drivande kraften och stora ledaren för företagen. Hugo upplever att de anställda utgör en stor risk i hans företag då han är väldigt

beroende av duktiga medarbetare. William och Alexander som även de är beroende av duktiga medarbetare anser att det inte utgör någon risk. Lucas upplever att risken i hans företag har minskat med tiden på grund av hans mångåriga erfarenhet trots att företag är sig likt och står i stort sett inför samma sorts riskexponering som tidigare, vilket instämmer med Weber & Millimans (1997) påstående:

“If different people can percieve risk differently in the same situation, then it may also be possible for a given individual to percieve the risk of the same alternative differently at different times or in different contexts (Weber & Milliman, 1997).”

Institutionell risk

Institutionella organisationer som stiftar lagar och regler och bestämmelser utgör en stor risk för lantbrukare (Hardaker *et al*, 2004). I motsats till Martins studie från 1996 upplever samtliga lantbrukarna i denna studie att den institutionella risken är liten. De tillfrågade i studien anser att det gäller anpassa sin verksamhet efter förändringar i rådande lagstiftning både nationellt som internationellt. Den institutionella risken bygger i större utsträckning på att det kvävs entreprenörsanda och vilja att driva företag anser samtliga lantbrukare i studien.

6.3 Riskhantering

Riskhantering är en systematisk tillämpning till att hantera åtgärder, förfaranden och praxis till uppgift för att identifiera, analysera, bedöma, behandla och övervaka risker (Hardaker *et al*, 2004). Nedan i 6.3.1 presenteras en modell som introducerar lantbrukarnas åtgärder för att hantera och förebygga risk i varje riskkälla/domän. Därefter presenteras i 6.3.2 hur lantbrukarna identifierar, analyserar, bedömer, behandlar och övervakar risker. Samtliga delar analyserar och diskuterar lantbrukarnas verkliga livssituation kopplat till litteraturen.

6.3.1 Riskhanteringsverktyg i lantbruket

För att hantera risk och eliminera skador kan lantbrukaren använda verktyg som bland annat diversifiering, flexibilitet, försäkringar, ligga på reserver, sprida investeringar på flera personer, olika kontrakt och finansiella instrument (Barry, 1984; Fleisher, 1990). Tabell 3 nedan illustrerar hur lantbrukarna hanterar den risk de upplever i varje källa/domän som tabell 2 i avsnitt 6.2 visar. Längst ner i tabell 3 visas de riskhanteringsverktyg som litteraturen identifierat och som används av respektive lantbrukare.

Tabell 3. Lantbrukarnas riskhanteringsstrategi

Riskhantering vid olika risker	Spannmålsproducent 1	Spannmålsproducent 2	Mjölksproducent 1	Mjölksproducent 2	Grisproducent 1	Grisproducent 2
Produktionsrisk	Täckdickar åkerareal, välbeprövade spannmålsorter, generellt försiktig.	Spannmålspecialisering (proffs till 100 %), insatser sker vid optimal punkt.	Mjölksproduktionen ska erbjudas optimala förhållanden. Uppföljning av produktionsresultat, utföra åtgärder vid optimal tidpunkt.	Försäkrat mjölksproduktionsbesättning mot allvarigare sjukdomar (epidemi). Övergår till grödor som går att tröska tidigare.	Integrera hela produktionen för minska extern produktionsrisk. Anställa proffs för att minska intern produktionsrisk.	Övergår till grödor som går att tröska tidigare. Gårdsbutiken ett led av diversifiering.
Pris/marknadsrisk	Tidpunktsflexibel vid inköp av insatsvaror, direktförsäljning till grannar.	Följer marknadsutvecklingen via nyhetsmedia. Tork och lagringskapacitet på 4000 ton/vete. Stort kontaktnät vid försäljning av spannmål.		Terminsäkra fodret, inköp av foder av grannar.	Sälja ofta för att möta konjunktursvängningar. Vid dålig betalning, byte av partner. Terminsäkra fodersojan, extra lagringskapacitet för spannmål, blanda mer foder hemma på gården själv.	Mellangårdsavtal för att minska prisrisk vid försäljning av smågris.
Finansiell risk	Växa långsamt, inga större skulder. Använda företagets resurser under längre tid, underhålla, bättre begagnat.	Uppdaterad via olika nyhetsmedier (koll på utveckling av marknad och finansvärlden). Agera hellre än fundera. Vårda bankrelationer.	God likviditet för att kunna möta marknadens svängningar, noggrann ekonomisk planering.	God likviditet för att kunna möta marknadens svängningar, noggrann ekonomisk planering.	God likviditet för att kunna möta marknadens svängningar, noggrann ekonomisk planering.	God likviditet för att kunna möta marknadens svängningar. Vårda bankrelationer.
Human och personkopplad risk	Human och personkopplade försäkringar för folk på gården, rekrytering via lantbruksskolor. Vårda relationer.	Human och personkopplade försäkringar för folk på gården, rationalisera bort sig själv. Vårda relationer.	Human och personkopplade försäkringar för folk på gården, rationalisera bort sig själv. Lära ut till andra. Vårda relationer.	Rationalisera bort sig själv, upplärning av anställda plus ansvar, försäkringar, vårda relationer.	Human och personkopplade försäkringar för folk på gården, potential arbetsgivare, utvecklingsmöjligheter för anställda, vårda relationer.	Human och personkopplade försäkringar för folk på gården, rationalisera bort sig själv. Lära ut till andra. Vårda relationer.
Institutionell risk	Anpassa verksamhet, inga problem.	Uppdaterad genom nyhetsmedia, diskussioner med branchkunniga.		Anpassa verksamheten, uppdaterad genom nyhetsmedia, diskussioner med branchkunniga.	Noggrann dokumentation, anpassa verksamheten, uppdaterad genom nyhetsmedia, diskussioner med branchkunniga.	Anpassa verksamheten, uppdaterad genom nyhetsmedia, diskussioner med branchkunniga.
Riskhanteringsstrategi enligt teoretiskt ramverk, se figur 4	1. Diversifiering		Diversifiering		Diversifiering	Diversifiering
	2. Försäkringar	Försäkringar	Försäkringar	Försäkringar	Försäkringar	Försäkringar
	3. Flexibilitet	Flexibilitet	Flexibilitet	Flexibilitet	Flexibilitet	Flexibilitet
	4. Hålla reserver	Hålla reserver	Hålla reserver	Hålla reserver	Hålla reserver	Hålla reserver
	5. Investeringspridning	Investeringspridning			Investeringspridning	
	6. Fysiska kontrakt	Fysiska kontrakt	Fysiska kontrakt	Fysiska kontrakt	Fysiska kontrakt	Fysiska kontrakt
	7.					

En av de huvudsakliga och mest svårbegripliga beslut för en lantbrukare är att skapa en riskhanteringsportfölj. Det är en kombination och sammansättning av riskhanteringsverktyg som används för att ge den förmånligaste inkomstsäkerheten i varje specifik situation (Ke & Wang, 2002). En sådan riskhanteringsportfölj redovisas i tabell 2 ovan, där portföljerna skiljer sig åt hos respektive lantbrukare. De verktyg som kategoriseras av samtliga portföljer är försäkringar, flexibilitet, hålla reserver, fysiska kontrakt vilka redovisas i det teoretiska ramverket. Däremot finns det en rad andra åtgärder som lantbrukarna använder för att hantera risk i respektive källa/domän som inte är belyst i litteraturen. Martin (1996) poängterar i sin studie att lantbrukarna förlitar sig på en rad strategier för att hantera risk på gården, vilket även denna studie kan påvisa. Det finns ingen strategi som utmärker sig mer eller mindre inom respektive bransch utan varje gård använder sig av en mix av strategier för att förebygga och hantera risk. Trots skillnader finns det stora likheter i hur de hanterar risk på samtliga gårdar i studien. Då studiens inställning till risk är socialkonstruktivt (Davidsson, 2003), vilket innebär att det är en unik spegling av individens personlighet som vilken påverkas av socioekonomiska faktorer och individens livserfarenheter (Bard & Barry, 2000). Därav upplevs risken olika för olika personer och därför hanteras den också olika av lantbrukarna. Fyra av gårdarna upplever att riskexponeringen ökar i deras företag medan Elias och Lucas anser att den inte har ökat. Elias anser att risk är en möjlighet om han kan hålla reserver i form av krediter på godtycklig nivå. Lucas anser att risken har minskat i hans företag, då han anser sig att kunna hantera den på ett bättre sätt efter sin mångåriga erfarenhet inom yrket. Även det styrks av det teoretiska ramverket då ålder och erfarenhet påverkar uppfattningen till risk (Pennings & Garcia, 2001).

Finansiella instrument användes inte av någon av lantbrukarna i studien. Enligt Wolf (2012) används framförallt finansiella instrument av större enheter och om de inte använder dem beror det på kostnad, basis-risk och brist på kunskap. Några av de faktorer Wolf (2012) beskriver i sin studie instämmer, då lantbrukarna ansåg att det framförallt var kostnad och brist på kunskap som var källan till att de inte använde sig utav finansiella instrument i någon större utsträckning. Elias anser att om rätt koncept och tillgänglighet erbjuds kommer fler lantbrukare att börja använda sig av det. Även William ansåg att det kunde vara intressant i framtiden att börja handla med finansiella instrument inom mjölk om tillgänglighet och koncept erbjuds. Lantbrukarna använder i större utsträckning fysiska kontrakt och troligtvis kommer användandet öka i fortsättningen. Speciellt animalieproducenter som på senare tid märkt av de ökade prisfluktuationerna på foder. Deras strategi kommer i fortsättningen innebära att de binder priset på tre till sex månaderskontrakt istället för att ha ett rörligt pris. Detta minskar lantbrukarnas risk mot oförutsedda höjningar i priset under vald period. En genomgående trend för att hantera human och personkopplad risk som ansågs utgöra den största risken för fyra lantbrukare i studien är att "vårda relationer" med samtliga människor innanför och utanför gården. Vårda relationer med bland annat banktjänstemän, grannar och anställda är viktigt för att minska företagets riskexponering. Elias anser att vårda relationer är den viktigaste åtgärden för företagets expansion och förvaltningen därefter. Ännu en genomgående trend är att samtliga lantbruksföretag under den senare tiden har utsetts för påtagliga lönsamhetsproblem med likviditetsproblem som följd. Med de ökade prisfluktuationerna på insatsvaror har pris och marknadsrisken ökat betydligt. Därför försöker lantbrukarna bygga upp en större likviditet för att kunna möta marknadens svängningar på ett bättre sätt. Då kan de undvika dåliga affärer i likviditetskris och exponeringen av mer risk.

Ovan i avsnitt "6.1 Lantbrukarnas riskattityder" beskrivs lantbrukarnas riskattityder utifrån påståenden i en "Likert statement scale" (Pennings & Smidts, 2000). Det är svårt att finna lantbrukarnas sanna riskattityder, därav kan det vara svårt att koppla lantbrukarnas empiri till

deras riskattityder genom ett "Likert statement scale". Därför kan det vara intressant att mäta riskattityder indirekt genom vilka riskhanteringsverktyg lantbrukarna använder, likt i Bard & Barry studie från 2000 (Developing a scale for assessing risk attitudes of agricultural decisions makers). Lantbrukarna i studien använder en rad strategier och åtgärder inom varje domän/källa till risk för att minska och försöka eliminera risken. Detta kan kopplas till ett riskavert beteende bland respondenterna i studien.

6.3.2 Riskhantering i olika steg

Riskhantering bör vara en rutinmässig process som varje organisation bör ta hänsyn till (Hardaker *et al*, 2004). I det empiriska materialet framgår det tydligt vilka risker lantbrukarna identifierar inom varje källa/domän. För att sedan hantera den identifierade risken finns en modell som litteraturen presenterar "riskhantering i olika steg", se figur 5 i kapitel 3.

1. Identifiera risker

Vid identifiering av risk är det viktigt att fokusera på riskfaktorer som påverkar organisationens prestation negativt (Hardaker *et al*, 2004). Lantbrukarna i studien har identifierat en rad risker inom områdena produktionen, pris och marknad, finansiell, human och personkopplad och institutionell som visas i tabell 2 ovan. Dessa risker anser lantbrukarna påverka organisationen negativt.

2. Bedöma och analysera risker

Riskanlys börjar ofta med att beakta de möjligheter som föreligger till risk, följt av en bedömning av dess konsekvenser (Hardaker *et al*, 2004). Lantbrukarnas inställning till risk skiljer sig åt. Detta innebär att risk inom samma område betraktas i vissa fall som acceptabel eller oacceptabel beroende vilken lantbrukare som är tillfrågad. Elias anser att vissa risker är möjligheter om hans likviditet är på en godtycklig nivå medan andra lantbrukare anser att den sortens risk är stor i deras företag. Lantbrukarna analyserar och bedömer bland annat risker som är systematiska, osystematiska och katastrofala (Newberry & Stiglitz, 1981). Systematiska risker anser lantbrukarna är svåra att förbigå då ett helt område oftast drabbas till exempel vid väderrelaterade faktorer. De osystematiska och katastrofala riskerna bedömer och analyserar lantbrukarna som oacceptabla och försöker i största mån eliminera. William anser att om hans mjölkproduktion skulle drabbas av en osystematisk sjukdomsepidemi skulle det få katastrofala konsekvenser för hans verksamhet.

3. Planera åtgärder mot risken

I detta steg är det viktigt att planera åtgärder mot risken så att det mest optimala beslutet fattas vid varje given situation (Hardaker *et al*, 2004). De risker som identifierats i första steget har lantbrukarna en planlagd åtgärd för. Riskhantering handlar om att förebygga och minska den exponerade risken i företagen. Därav använder sig lantbrukarna av en rad strategier som diversifiering, försäkringar, kontrakt och flexibilitet för att minska risken.

4. Implementera åtgärder

Med implementering av ett beslut menas att verkställa det beslut som har fattats (Hardaker, 2004). I tabell 3 ovan kan utläsas vilka åtgärder lantbrukarna valt och sedan hur de utför dem.

5. Uppföljning

När riskhanteringsåtgärder har valts och implementeras, är förutsättningen att det också upprätthålls och övervakas (Hardaker, 2004). Lantbrukarna i studien upplever att deras riskexponering ständigt förändras beroende på hur företaget utvecklas. Därför är det viktigt att

deras riskhanteringsportfölj förändras i samma takt för att kunna möta morgondagens risker. Lantbrukarna påpekar att det är viktigt med uppföljning i form av dokumentation trots att det endast sker i liten skala hos lantbruksföretagen. Detta är en punkt samtliga lantbrukare vill utveckla och bli bättre på. Hugo vill i framtiden utveckla ett gårdsråd för att bättre kunna möta den strategiska risken i företaget. Risk är till grunden orsakat av imperfekt information och kunskapen om risk skiftar när ny information tillkommer (Hardaker *et al*, 2004). Samtliga lantbrukare håller sig uppdaterade genom bland annat nyhetsmedia och branschkunnskap kompetens så att uppföljning av riskhanteringspraxis sker och baseras utifrån bästa möjliga information.

6.4 Generell diskussion

Då endast sex respondenter ingår i studien kan inga generella slutsatser dras dock kan vissa likheter med Weber *et al* (2002) studie påvisas. Exempelvis kan utifrån intervjuerna till viss grad konstateras att skillnader i hur aktivitetens nytta och risker uppfattas, spelar mer roll än olika attityder mot förväntad risk. Vid intervjutillfället framgick det tydligt att lantbrukarna uppfattade risken olika beroende på vilken situation de stod inför och deras personliga karaktär. Även lantbrukare i liknade situationer upplevde nyttan och risken olika. Uppfattningen skilde sig oftast beroende av erfarenhet och ålder i större utsträckning än av utbildning vilket framgick ifrån studiens sex respondenter, vilket även Barry (1984) påvisar ifrån tidigare studier. Ett flertal av lantbrukarna anser att de hanterar risken i sina företag på ett bättre sätt nu än de gjorde tidigare delvis genom sin mångåriga erfarenhet i branschen. Detta tyder på att riskbilden skiftar över tiden, då perceptionen av faktorer som vid första anblicken upplevs utgöra en risk förändras ju mer erfarenhet lantbrukarna samlar på sig under tidens gång. Till slut uppfattas riskfaktorerna som mindre eller obefintliga då lantbrukarnas hantering av risk sker mer på automatik. Vissa av lantbrukarna upplevde en betydande finansiell risk vid nyinvestering medan andra inte upplevde det, trots liknade nyinvestering i förhållande till omsättning. Enligt spannmålsproducent 2, Elias upplevdes risk som möjlighet beroende på utgångspunkten. Lantbrukarna identifierar liknade riskkällor/domäner oberoende av branschskillnader. De hanterar också de identifierade riskkällorna/domänerna med hjälp av likartade riskhanteringsverktyg.

Studiens bidrag till litteraturen är likt Weber *et al* (2002) rapport att påvisa att riskperception är mer förenat med individens uppfattning av aktivitetens risk eller nytta, än med olika attityder mot förväntad risk. Studien påvisar likt andra studier att lantbrukarna till största del har en riskavers attityd. Detta konstateras genom metoder som ”likert statement scale” och indirekt genom tolkning av deras riskhanteringsverktyg där lantbrukarna vill eliminera eller minska risken i företaget (Arrow, 1974).

Svagheten med studien är att endast en person har tolkat och analyserat det empiriska materialet (Trost, 1997). Styrkan i studien är att lantbrukarnas verkliga livssituationer har återspeglats och svar kunnat utvecklas fritt utifrån lantbrukarnas enskilda upplevelser. Det skulle en kvantitativ studie inte kunna fånga upp då ett komplext område som risk studeras.

7 Slutsatser

Syftet med studien är att undersöka lantbrukarnas beslutfattande i relation till risk. Mer specifikt undersöker och identifierar studien vad som är grundkällorna/domänerna till risken. Inom varje källa/domän identifieras attityd och hantering av risk utifrån lantbrukarnas perspektiv.

Lantbrukarna upplever risk inom ett flertal domäner som i produktion, pris/marknad, finansiell, person och humankopplad och institutionella områden. Riskerna i de upplevda domänerna hanteras med en mix av riskhanteringsverktyg som litteraturen identifierat. Inklusivt ett flertal ytterligare åtgärder som att vårda relationer med människor i gårdens omgivning och att försöka bygga upp en starkare likviditet i företaget för att möta den mer volatila marknaden. Fyra av de sex lantbrukarna upplevde att den största risken var person- och human- kopplad, framförallt deras egen ohälsa och den humana resursen på gården. Den institutionella risken upplevde samtliga lantbrukare utgöra den minsta risken, då det bara handlar om att anpassa verksamheten efter nya regler vilket lantbrukarna ständigt är tvungna att göra.

Lantbrukarna påvisar en riskavert attityd i samtliga domäner i mer eller mindre utsträckning, vilket instämmer med tidigare litteratur. Det den kvalitativa intervjuundersökningen påvisar är att riskhantering är mer förenat med individens uppfattning av aktivitetens risk eller nytta än olika attityder mot förväntad risk.

7.1 Framtida studier

Studien har med en kvalitativ undersökningsmetod identifierat och kartlagt utifrån lantbrukarnas egna perspektiv var risken föreligger i deras företag och hur de hanterar risken. Då en kvalitativ metod används i denna studie kunde det vara intressant att utveckla studien med hjälp av en kvantitativ metod. En enkätundersökning med ett representativt antal lantbrukare kunde ingå i en liknad studie. Då mer generella slutsatser kan dras utifrån uppställda hypoteser som baseras på frågeställningar ur denna studie för att påvisa om det finns statistiska skillnader eller likheter. Den human och personkopplade risken lyftes fram som den största källan/domänen av fyra av de sex lantbrukarna i studien. Den minsta risken var den som var kopplat till det institutionella området. Det kunde varit intressant att testa hypoteser utifrån studiens slutsatser i en kvantitativ studie där statistisk signifikans kunde säkerställas.

I framtida studier skulle det vara intressant att utveckla en riskhanteringsmodell som lantbrukare lätt kan använda sig av för att eliminera risker på gården. En liknad modell som kvalitetsledningssystem ISO 9000 kunde utarbetas fast inriktning mot lantbrukare och fokus på den sortens risk lantbrukarna upplever i respektive företag. Det är framförallt en modell där lantbrukarna ökar dokumentationen av sitt vardagliga arbete för att undvika att stöta på samma problem två gånger. Under mina möten med lantbrukarna upplevde jag att det finns en stor kunskapslucka att fylla inom fältet. Den kunskap som denna och tidigare studier bidrar med gör att det finns en stor inblick i ämnet och möjligheter att utveckla en sådan modell. Modellen ska vara användarvänlig och involvera lantbrukarnas samtliga risker på ett betydande vis. Den skulle bidra med positiva effekter i det vardagliga arbetet och inte bara bli en byråkratisk process som inte bidrar med något mer än bara mer dokumentation. Riskerna

identifieras och därefter reduceras i modellen och hanteras på ett aktivt sätt i verksamheten så att beslutfattarens energi kan användas i företagets mer relevanta delar. Att få tillgång till en riskhanteringsmodell utarbetad för lantbruksföretag skulle både vara intressant för lantbrukare och rådgivare.

7.1 Studiens bidrag

Studien bidrar till att öka kunskapen och förståelsen för risk och riskhantering inom lantbruket. Studien kan till fördel användas inom verksamma områden i lantbruket, dels för lantbrukare vid identifiering av företagets risker och även vid rådgivning i olika former. Den kvalitativa intervjuundersökningen i studien påvisar att riskhantering är mer förenat med individens uppfattning av aktivitetens risk eller nytta än olika attityder mot förväntad risk. Det är därför viktigt att inkludera och förstå individens subjektiva uppfattningar kring upplevd risk. Detta för att kunna fatta välgrundade beslut i företaget både för lantbrukarna med dess omgivning.

Referenser

Arrow, K. 1974. *Essays in the theory of risk bearing*. Amsterdam: North Holland

Bard, S.K. & Barry, P.J., *Developing a scale for assessing risk attitudes of agricultural decision makers*, International Food and Agribusiness Management Review 3 (2000) 9–25, Department of Agricultural and Consumer Economics, University of Illinois

Barry P.J, 1984, *Risk management in agriculture*, The Iowa state university, (ISBN 0-8138-1523-1)

Baquet, A., R. Hambleton, and D. Jose. 1997, *Introduction to Risk Management*. Risk Management Agency, USDA, Washington, DC, December

Björklund, J., Helmfrid, H. 2010. *KliEliasmart lantbruk – stor- eller småskaligt?* Erfarenheter från ett deltagardrivet forskningsprojekt. Uppsala. Centrum för uthålligt lantbruk, SLU. ISBN: 978-91-576-9005-0

Boehlje, M. & Eidman, V., 1984. *Farm Management*, John Wiley & Sons, USA.

Boehejle, M.D., Eideman, V.R. 1994. *Farm Management*. New York. Wiley

Boehlje, M.D., Lins, D.A., 2002. *Risks and Risk Management in an Industrialized Agriculture* volume 58 article #1

Bogetoft P., Olesen H., 2004. *Design of Production Contracts*. Lessons from Theory and Agriculture. Copenhagen business School Press. PP. 52-53.

Bond, G & Wonder, B., 1980. *Risk attitudes amongst Australian farmers*, Bureau of Agricultural Economics, Canberra, A.C.T. 2601

Breiding, L. 2010. Riskhantering vid kreditgivning till lantbruksföretag - Riskanalyser av fyra fallgårdar. Examensarbete 585. Institutionen för ekonomi, SLU. Uppsala.

Edenbrandt, A 2012 Tillväxt, specialisering och diversifiering - hur har jordbruksföretagen förändrats de senaste 20 åren? Agrifood. RAPPORT 2012:2

Fleisher, B., 1990. *Agricultural risk management*, Lynne Rienner Publishers Inc, Colorado

Davidsson, G. 2003. *Handbok för riskanalys*. Statens Räddningsverk. Karlstad.

Dillon, J.L., 1978. *Risk Attitudes of Subsistence Farmers in Northeast Brazil: A Sampling Approach*, Department of Agricultural Economics and Business

Oscarson, A. 2011. Sveriges första femton år som medlem i EU - Utvecklingen av handeln med jordbruks- och livsmedelsvaror. Jordbruksverket - Enheten för handel och marknad. Rapport 2011:37

Hardaker J.B., R.B.M. Huirne, and J.R Andersson. 2004. Coping with risk in agriculture. Wallingford: CAB International

Jacobsen, D.I. 2002. *Vad, Hur och Varför? – Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*. Studentlitteratur. Lund.

Jordbruksverket. *Terminshandel med jordbruksprodukter, rapport 2008:1*. Jönköping.

Jordbruksverket. *Stordrift, specialisering och djurtäthet – animalieproduktionens strukturutveckling 1980–1999, Rapport 2003:15*. Jönköping

Kahnemana, D. & Tversky, A., 1979. *Prospect theory: an analysis of decision under risk* by, *Econometrica*, volume 47, march, number 2

Ke, B. & Wang, H.H., 2002. An Assessment of Risk Management Strategies for Grain Growers in the Pacific Northwest, *Agricultural Finance, Review* 62(2002):117–33.

Kvale, S. & Brinkmann., 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur. Lund.

LRF, LRF Konsult och Swedbank. *Lantbruksbarometern 2012*. Stockholm

Martin, S., 1996. Risk Management Strategies in New Zealand Agriculture and Horticulture, *Review of Marketing and Agricultural Economics*, Vol. 64, No. I, April 1996

Newbery, D.M.G. and J.E. Stiglitz (1981), *The Theory of Commodity Price Stabilization*, Oxford: Clarendon Press.

Pennings, J.M.E. & Garcia, P., 2001. Measuring producers' risk preferences: A global risk attitude construct, *American Journal of Agricultural Economics*, 2001:83(4), s. 993-1009

Pennings, J.M.E. & Smidts, A., 2000. Assessing the construct validity of risk attitude, *Management Science*, 2000:46(10), s. 1337-1348

Schoemaker PJH. 1990. Are risk-preferences related across payoff domains and response modes? *Management Science*

Slovic P. 1964. Assessment of risk taking behavior. *Psychological Bulletin*

Svensson, H. 2008. *Måste vi räkna med att marknaderna för spannmål och oljevaxter blir turbulenta även framöver?* Jönköping. SLU, Södra jordbruksförsöksdistriktet. ISSN 0282-180X, ISRN SLU-SJFD-M-61-SE

Trost, J. 1997. *Kvalitativa intervjuer*. Studentlitteratur. Lund.

Trots, J., 2005. *Kvalitativa intervjuer*. 3.ed Lund. Studentlitteratur

United States Department of Agriculture. 1997. *Introduction to Risk Management – Understanding Agricultural Risks: Production, Marketing, Financial, Legal, Human Resources*. Washington, D.C, U.S.A.

Weber, E.U., A.-R. Blais, and N.E. Betz. 2002. *A domain-specific risk-attitude scale: Measuring risk perceptions and risk behaviors*. *Journal of Behavioral Decision Making* 15: 263–90.

Weber, E.U. & Milliman, R.A., 1997. *Perceived risk attitudes: Relating risk perception to risky choice*, *Management Science*, Vol. 43, No. 2, February 1997

Widerberg, K. 2002. *Kvalitativ forskning i praktiken*. Studentlitteratur. Lund.

Wolf, C.A., 2012. *Dairy farmer use of price risk management tools*, Department of Agricultural, Food, and Resource Economics, Michigan State University, *J. Dairy Sci.* 95:4176–4183

Varian, H.R., 1992. *Microeconomic analysis. Third edition*. Norton & Company, Inc, New York. ISBN 0-393-95735-7

Velandia, M., Rejesus, R.M., Knight, T.O., Sherrick B.J., 2009. *Factors Affecting Farmers' Utilization of Agricultural Risk Management Tools: The Case of Crop Insurance, Forward Contracting, and Spreading Sales*, *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 41,1(April 2009):107–123, Southern Agricultural Economic Association

Internet

Nationalencyklopedin, www.ne.se

1. Syntes

[<http://www.ne.se/kort/syntes/1518497>]

Regeringen, www.regeringen.se

1. Vad är Globalisering

[<http://www.regeringen.se/sb/d/8616/a/94988>] 2012-09-08

Svensk Mjök, www.svenskmjolk.se

1. Krisåtgärder för svensk mjölkproduktion

[<http://www.svenskmjolk.se/Aktuellt/Press/Pressmeddelanden/2012/Krisatgarder-for-svensk-mjolkproduktion/>] 2012-09-15

Personliga meddelanden

Lucas Lucasson. Spannmålsproducent 1. Personligt möte, 2012-11-07.

Elias Eliasson. Spannmålsproducent 2. Personligt möte, 2012-11-05.

Oscar Oscarsson. Mjökproducent 1. Personligt möte, 2012-11-06.

William Williamsson. Mjökproducent 2. Personligt möte, 2012-11-02.

Avslutning

Finns det möjlighet att återkomma om jag skulle behöva ställa någon kompletterande fråga?
Tack så mycket för er medverkan och tid!